

ENGELSK I DANSK. SPROGHOLDNINGER I DANMARK – HELT VILDT SJOVT ELLER WANNABEAGTIGT OG EJENDOMSMÆGLERKÆKT?

Af Margrethe Heidemann Andersen (Dansk Sprognævn)

Ovenstående overskrift er ikke blot titlen på mit foredrag på det 9. MUDS-møde. Det er også titlen på den ph.d.-afhandling som jeg afleverede i sensommeren 2002. I denne artikel vil jeg præsentere og diskutere nogle af resultaterne af min afhandling.

Som titlen viser, handler min afhandling om sprogholdninger, nærmere bestemt om holdninger til brugen af (nyere) engelske¹ lån i dansk. Det skal præciseres at jeg i afhandlingen først og fremmest har undersøgt holdninger til direkte lån, og at låneordene primært tilhører det neutrale eller det uformelle sprog.

I afhandlingen indgår 2 empiriske undersøgelser: en spørgeskemaundersøgelse og et såkaldt matched guise-eksperiment. Informanterne er i begge undersøgelser folkeskole- og gymnasieelever fra forskellige kommuner i Storkøbenhavn. Med andre ord handler afhandlingen (bl.a.) om hvad unge storkøbenhavnere mener om brugen af direkte lån fra engelsk i dansk.

Om spørgeskemaundersøgelsen

Der er knap 250 informanter der har medvirket i spørgeskemaundersøgelsen. De har svaret på spørgsmål om deres køn, alder og etnicitet, om deres kontakt med engelsk (bl.a. om de taler, skriver og læser engelsk i deres fritid) og om deres holdninger til brugen af engelske lån. Her er de nærmere bestemt blev bedt om at angive deres holdning til engelske lån generelt, til brugen af engelske lån i en konkret reklametekst, de skal angive hvilke fordele og hvilke ulemper de mener der er ved at bruge engelske lån i dansk, og de skal svare på om de mener at man bør oversætte engelske lån til dansk. Spørgeskemaet består primært af lukkede spørgsmål, men ved en del af spørgsmålene har informanterne ved hjælp af åbne spørgsmål fået lov til at begrunde

¹ Termen engelsk bruges i artiklen om såvel britiskengelsk som amerikanskengelsk.

deres holdninger med deres egne ord. Det vil sige at de åbne spørgsmål fungerer som en slags supplement til de lukkede spørgsmål.

Informanternes holdninger

Det overordnede resultat er at informanterne er positive over for de engelske lån. 48 % er således generelt positivt indstillet over for de engelske lån, mens 10 % generelt er negativt indstillet. 35 % er positive over brugen af engelske lån i reklameteksten, og 28 % er negative. Desuden er der 45 % der mener at der er flest fordele ved at bruge engelske lån i dansk, og 11 % der mener at der er flest ulemper. 41 % mener ikke at vi skal oversætte engelske lån til dansk, mens 18 % mener at vi skal oversætte engelske lån til dansk. De resterende informanter er i alle tilfælde neutrale, eller også har de svaret “ved ikke”

Hvad der måske er mere interessant end hvor mange procent der er positive og hvor mange procent der er negative, er hvordan de unge argumenterer for deres holdninger. Kigger vi først på hvilke argumenter de unge bruger for deres positive indstilling til de engelske lån, er et af de mest brugte argumenter at engelske lån gør det lettere at kommunikere med folk fra andre lande. En dreng fra 9. klasse skriver fx: *Jeg synes da at det er OK at der kommer nye engelske ord fordi Internettet er jo internationalt og det godt hvis man taler “nogenlunde” ens sprog.* Et andet ofte brugt argument er at vi bliver bedre til at tale og forstå engelsk når vi bruger engelske lån. En pige fra 1. g. skriver: *Der er den fordel [ved at bruge engelske lån] at man lærer at tale bedre engelsk, fordi det bliver en naturlig del af ens hverdag.* Og en dreng fra 3. g. skriver: *At man bliver bedre [sic] til engelsk og at man på den måde nemmere kan forklare ting i udlandet (i nogle lande).* En del af informanterne mener at det er nemmere at udtrykke sig ved hjælp af engelske lån end ved blot at bruge “danske” ord. De opfatter det engelske ordforråd som større end det danske og mener derfor at engelsk er et mere præcist sprog end dansk. En dreng i 2. g skriver fx at man med engelske ord *kan præcisere ens budskab. Engelsk er trods alt det sprog der har flest ord i verden. Det åbner muligheder,* mens en pige fra 2. g skriver: *Det engelske sprog har flere nuancer end det danske. Der er derfor større mulighed for at finde det rette ord på engelsk da ét engelsk ord ofte erstatter flere danske ord med samme betydning.* Der findes også informanter der bare mener at det lyder bedre, smartere og mere moderne når man bruger engelske låneord end hvis man ikke gør. En pige fra 3. g skriver: *det er smart –*

lyder mere tjekket, mens en pige fra 9. klasse skriver at sproget bliver lidt mere spændende istedet for dansk, dansk hele tiden.

Ekskurs: Engelsk og ungdomssprog

Som tidligere nævnt bliver informanterne spurgt om hvor tæt deres kontakt er til engelsk. Det vil bl.a. sige at de bliver spurgt om om de taler engelsk i deres fritid, og det har en stor del af informanterne svaret ja til. På spørgsmålet om *hvorfor* de gør det, er der en meget stor del der angiver at det simpelthen er sjovt. En pige fra 3. g. skriver: *Det er helt vildt sjovt. Det er en form for ungdomssprog. Hvis de "ældre" begyndte på det, ville det nok miste det "cool" der er i det.* Man kan gætte på at grunden til at de engelske lån ville være knap så "coole" hvis "ældre" begyndte at bruge dem, er at de engelske lån dermed ikke længere ville signalere ungdom og ungdomsidentitet. Det er nemlig sådan at en stor del af de unge har givet udtryk for at brugen af engelsk – og her tænkes altså ikke på engelske lån, men på sproget engelsk som sådan – er forbundet med leg og med leg med identitet. Det engelske sprog bruges til at prøve nogle forskellige roller af med og til at teste omgivelsernes reaktion på disse forskellige roller. Fx er der en informant der angiver at han sammen med sine venner ynder at udgive sig for at være amerikansk turist, og at det er en "leg" som de har stor morskab ud af. I det hele taget er brugen af engelsk forbundet med noget der sjovt og morsomt. Desuden er det en leg som kun finder sted sammen med informanternes venner eller søskende. Det vidner om at brugen af engelsk er forbundet med det at være ung og med at være en del af gruppen "unge". Ved at slå over i engelsk (eller bruge engelske lån) når de taler sammen, kan de unge skabe et fællesskab omkring deres sprog, et fællesskab som udgør en vigtig del af de unges sociale netværk.

De negative informanternes holdninger

Ser vi på hvilke argumenter informanterne bruger for at begrunde deres negative indstilling til de engelske lån, er et af hovedargumenterne at i Danmark taler man dansk, og at engelske låneord ikke hører hjemme i det danske sprog. En dreng fra 1. g. skriver: *Fordi jeg synes at i Danmark taler man dansk! Jeg synes det totalt latterligt at man bruger sådanne ord fordi at det skal lyde smart! Jeg synes også at det ligesom [sic] om at engelsk overtager medierne. I hvert program man ser i fjensynet er det konstant engelske ord og vendinger!* Andre begrundes deres holdninger med at det er kunstigt og

uægte at bruge engelske lån. En pige fra 3. g udtrykket det således: *Det er "wanna-be" agtigt (!). Prøver at erstatte sit eget sprog m. engelsk.* En del informanter er bange for at brugen af engelske lån betyder at det danske sprog ødelægges og glemmes. Derved ødelægges den danske kulturarv, og vi mister vores danske identitet. En pige fra 2. g skriver fx at risikoen ved at bruge engelske lån i dansk er at *dansk nærmest mister sin værdig* [sic; fejl for værdi] *og betydning og bliver fuldstændig erstattet af engelsk*, mens en pige fra 9. klasse skriver: *Det danske sprog bliver totalt ødelagt.* Mange informanter anfører også at de engelske ord kan være en ulempe for især ældre mennesker der ikke kan engelsk. En pige fra 2. g skriver: *Mange danskere (mest ældre) har aldrig lært engelsk og har derfor en kæmpe ulempe når de støder på engelske ord.* Andre anfører at det nogle gange lyder dumt eller grimt når man bruger engelske lån. En dreng fra 9. klasse skriver at *man kommer til at lyde som en smart bums*, mens en pige, også fra 9. klasse, skriver at *nogen gange er der nogen der synes at man er dum, eller at man spiller sejr* [sic; fejl for sej].

Delkonklusion: Spørgeskemaundersøgelsens resultater

Min spørgeskemaundersøgelse har vist at unge generelt er positive over for engelske lån, og at de unge betragter det som en fordel at bruge engelske lån fordi de letter kommunikationen med folk fra andre lande, fordi vi bliver bedre til engelsk når vi bruger engelske lån, fordi engelske låneord opfattes som mere præcise end danske, og fordi det lyder bedre, smartere og mere moderne når man bruger engelske lån i stedet for blot at bruge "danske" ord. Samtidig har undersøgelsen dog også vist at en del af de unge opfatter det som kunstigt, popsmart og wannabeagtigt at bruge engelske lån, at de unge frygter at dansk vil blive ødelagt af de engelske lån, og at relativt mange af de unge opfatter det som en ulempe at en del af den danske befolkning ikke kan forstå samtaler eller tekster hvori der bruges engelske lån.

Undersøgelsen har altså vist at unge nogle gange forbinder brugen af engelske lån med noget smart, og andre gange med noget popsmart. Min næste undersøgelse har vist at det bl.a. er sprogbrugerens og sprogbrugssituationen der afgør hvornår brugen af engelske lån er smart, og hvornår den er popsmart.

Matched guise-eksperimentet

Ca. 1 år efter spørgeskemaundersøgelsen udførte jeg et såkaldt matched guise-eksperiment. I eksperimentet blev de knap 290 informanter bedt om at lytte til en båndoptagelse hvor 5 yngre mænd genfortalte den samme tekst med deres egne ord. Efter hver genfortælling skulle informanterne ved hjælp af krydser på en række vurderingsskalaer angive hvad de syntes om den person de havde hørt på båndet. Hvad informanterne ikke vidste, var at den første og den sidste person de hørte på båndet, var den samme person, og at forskellen mellem de to genfortællinger var at i den ene version blev der brugt mange engelske lån, mens de engelske lån i den anden version var byttet ud med danske ord. Da testpersonen var den samme i de to versioner, da han talte på nogenlunde samme måde, og da tekstens indhold var uændret, kunne eventuelle forskelle i informanternes reaktioner kun være forårsaget af forskellen i ordvalget, dvs. brugen af engelske lån. At den første og den sidste taler på båndet var den samme person, havde jeg sløret ved at lægge 3 “fyldstemmer” ind mellem de to testversioner.

Talerne er alle mænd, og på optagelsestidspunktet var de 29 år og ansat på Københavns Universitet.

Teksten

Den tekst der er brugt i eksperimentet, stammer fra et ungdomsblad. Stilen er ungdommelig og uhøjtidelig, og den er et uddrag fra en længere artikel hvor en journalist er taget med en politibetjent på natpatrulje i en fattig, sort forstad til Los Angeles. Teksten er bl.a. valgt fordi der er en del engelske lån i den hvilket betyder at det er nemmere at tilføje engelske lån (og derved gøre teksten mere engelskpræget) end hvis der ingen engelske lån var i den. Desuden er tekstuddraget neutralt i den forstand at der ikke diskuteres nogen kontroversielle emner, og at der ikke finder nogen kontroversielle handlinger sted.

De semantiske skalaer

Det skema som informanterne blev bedt om at udfylde, ser således ud:

1. velbegavet						ubegavet
2. umoderne						moderne
3. usikker						selvsikker
4. tiltalende						utiltalende
5. uinteressant						interessant
6. gammel						ung
7. upålidelig						pålidelig
8. dygtig						udygtig

Lignende skalaer har i Danmark især været brugt inden for dialektforskningen hvor man inspireret af internationale undersøgelser (se fx Giles & Powesland 1975) har undersøgt folks holdninger til forskellige dialekter i mere eller mindre “ren” form (Pedersen 1986; Kristiansen 1991; Kristiansen 1997; Ladegaard 1993; Ladegaard 1994), men har så vidt jeg ved aldrig tidligere været brugt i forbindelse med undersøgelser af danskeres holdninger til engelske lån i dansk.

Jeg har konstrueret 8 semantiske skalaer som jeg mener er relevante og interessante at anvende i forbindelse med unges holdninger til engelske lån i dansk. Skalaerne er konstrueret så de med fordel kan kombineres 2 og 2 i 4 dimensioner der tegner et billede af personens formodede *kompetence* (begavethed og dygtighed), *sociabilitet* (pålidelighed og tiltalende), *dynamik* (selvsikkerhed og interessanthed) og “*nutidighed*” (modernitet og alder).

7 af ordparrene er sammensat således at de ord der starter med præfikset *u-*, er negativt ladet, fx usikker og udygtig. Ved det sidste ordpar, nemlig ung/gammel, er det ikke entydigt hvad der er positivt, og hvad der er negativt ladet, men det er vel i unges – og måske også andres – øjne mere positivt at være ung end at være gammel. Hver anden af informanterne har fået et skema der er spejlvendt i forhold til det viste skema.

Resultaterne af matched guise-eksperimentet

Nedenstående tabel viser middelværdierne for hhv. den engelskprægede og den danske version for de 8 semantiske skalaer. Vurderes den talende meget positivt, gives han karakteren 1; vurderes han meget negativt, gives han karakteren 5. Tallet med fed angiver den mest positive vurdering af taleren i de to versioner:

	Engelskpræget	Dansk	Signifikansniveau (Wilcoxon-testen)
Begavethed	3,59	3,34	Z = -2,975 p = 0,003*
Dygtighed	3,55	3,51	Z = -0,477 p = 0,634
Tiltalenhed	3,54	3,63	Z = -1,011 p = 0,312
Pålidelighed	3,38	3,04	Z = -3,908 p = 0,000*
Selvsikkerhed	2,91	3,08	Z = -1,739 p = 0,082
Interessanthed	3,57	3,97	Z = -4,365 p = 0,000*
Modernitet	2,39	3,03	Z = -6,368 p = 0,000*
Alder	1,90	2,15	Z = -3,874 p = 0,000*

*p ≤ 0,05

Som det ses, vurderer informanterne at testpersonen er mere kompetent og mere pålidelig når han kun bruger danske ord. Bruger han også engelske ord, er han mere tiltalende, mere dynamisk og mere “nutidig”. Imidlertid er forskellene mht. dygtighed, tiltalenhed og selvsikkerhed ikke statistisk signifikante, dvs. at vi ikke kan lægge noget særligt i forskellene. Derimod kan vi med stor sikkerhed sige at hvis man bruger engelske lån i sit sprog, bliver man af unge opfattet som mere interessant og mere “nutidig” end hvis man ikke bruger engelske lån. Undgår man engelske lån, kan vi til gengæld med stor sikkerhed sige at unge opfatter en som mere begavet og som mere pålidelig end hvis man bruger engelske lån.

Konklusion

Undersøgelsen har vist at unge forbinder brugen af engelske lån i en ellers dansk sammenhæng med interessantheit, modernitet og ungdom. Undersøgelsen har også vist at undgår man at bruge engelske ord, virker man i unges øjne mere begavet og mere pålidelig end hvis man bruger engelske ord.

Man kan imidlertid også tolke resultaterne af undersøgelsen i forhold til nogle andre dimensioner end dem jeg har anvendt her. Disse dimensioner er på dansk grund blevet introduceret af Tore Kristiansen (Kristiansen 2001) og benævnes *superioritydimensionen* og *dynamikdimensionen*. Superioritydimensionen indeholder skalaer som tiltalende-utiltalende, pålidelig-upålidelig og begavet-ubegavet, mens dynamikdimensionen indeholder skalaer som selvstændig-uselvstændig og interessant-uinteressant. Kristiansen bruger de to dimensioner til at forklare forskellene mellem unges vurderinger af hhv. konservativt og moderne københavnsk. Den konservative københavnske sprogbrug scorer højt i forhold til superioritydimensionen, mens den moderne københavnske sprogbrug scorer højt i forhold til dynamikdimensionen. Denne forskel beror ifølge Kristiansen på at unge har to forestillinger om hvad standardsprog er (i den udstækning at såvel moderne som konservativt københavnsk er standarddansk eller rigsmål for de unge). Konservativt københavnsk er standardsprog i den traditionelle offentlighed, dvs. i skolen, i arbejdslivet osv. Moderne københavnsk er standardsprog i den mere moderne medieoffentlighed. Maegaard skriver i en undersøgelse om unge sønderjyders sprogholdninger at de to dimensioner (altså superiority- og dynamikdimensionen) for de unge kunne tænkes at "være forbundet med hhv. en voksen- og en ungdomsverden, og dermed hhv. voksen og ung sprogbrug, ældre og yngre standard" (2001:146).

Det er nærliggende at tolke unge storkøbenhavneres holdninger til brugen af engelsk i forhold til de samme dimensioner. Det vil sige at det traditionelle standardsprog, de voksnes sprog, er et sprog hvori der ikke indgår engelske lån – i hvert fald ikke af den uformelle (og i visse tilfælde slangprægede) type som er blevet brugt i min undersøgelse. Denne sprogbrug forbindes med kompetence og pålidelighed. Det moderne standardsprog er et sprog hvor der indgår engelske lån. Det er de unges sprog, og det sprog der bruges i mange medier og i de unges verden. Denne sprogbrug er forbundet med interessantheit, modernitet og ungdom.

Det interessante er at man som voksen ikke uden videre kan tilegne sig træk fra det moderne standardsprog uden at virke popsmart, wannabeagtig og – som en informant udtrykte det – “ejendomsæglerkæk”. Min undersøgelse har ikke vist om man som ung kan tilegne sig træk fra det traditionelle standardsprog uden at virke umoderne og “nørdet”. Men ét er i hvert fald sikkert: for unge er det først og fremmest “helt vildt sjovt” at bruge engelske lån.

Litteratur

- Giles, Howard & Powesland, Peter F. 1975: *Speech Style and Social Evaluation*. European Monographs in Social Psychology 7. London, New York and San Francisco: Academic Press
- Kristiansen, Tore. 1991: *Sproglige normidealer på Næstvedegnen. Kvantitative sprogholdningsstudier*. Upubliceret ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Kristiansen, Tore. 1997: Language Attitudes in a Danish Cinema. I: Coupland, Nikolas & Jaworski, Adam: *Sociolinguistics. A Reader and Coursebook*. Modern Linguistics Series:291-305.
- Kristiansen, Tore. 2001: Two Standards: One for the Media and One for the School. *Language Awareness* 10:1: 8-24.
- Ladegaard, Hans Jørgen. 1993: Sprogholdninger og sproglig adfærd hos skoleelever på Fyn. I: Kunøe, Mette & Larsen, Erik Vive (udg.): *4. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Aarhus Universitet:177-197.
- Ladegaard, Hans Jørgen. 1994: Sociale stereotyper som determinative faktorer i evalueringer af dansk talesprog. *Danske Folkemål* 36. Institut for Dansk Dialektforskning. C.A. Reitzels Forlag:105-120.
- Maegaard, Marie. 2001: Jeg er da stolt af at jeg er sønderjyde – altså sådan forholdsvis! Om sprogbrug og sprogholdninger hos sønderjyske unge. I: *Danske talesprog* 2. Institut for Dansk Dialektforskning. C.A. Reitzels Forlag:77-166.
- Pedersen, Inge Lise. 1986: Bondsk og ligefrem eller moderne og byagtig. En undersøgelse af holdninger til dialekt og dialekttalende på Fyn. I: *Danske Folkemål* 28. Institut for Dansk Dialektforskning. C.A. Reitzels Forlag:11-39.